

Branislav D. Ivanović

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet
Srbija

KRITERIJUMI ZA UTVRĐIVANJE ZASTARELE VALENTNOSTI VERBALNE KOMPONENTE U NEMAČKOJ FRAZELOGIJI

Originalan naučni rad
UDC 81'367.625:811.112.2'373.7

S obzirom na to da je istorijska frazeologija i danas relativno zapostavljena oblast u germanističkoj lingvistici, mnoge specifičnosti koje se registruju kod jednog broja frazeologizama, a koje se mogu definisati kao refleksi minulih epoha u razvoju nemačkog jezika, neopravdano ostaju na margini interesovanja frazeologa, ali i istoričara jezika i iz sinhronijske frazeološke vizure se veoma često i neopravdano identifikuju sa frazeološkom idiosinkrazijom. Za detaljan i egzaktan opis danas arhaičnih struktura unutar nemačkog frazeoleksikona neophodan je interdisciplinarni i integrativni pristup, kao i sinteza saznanja iz istorije jezika i frazeologije. Ovakav pristup je utoliko značajniji, ako se na umu ima činjenica da frazeologizmi u savremenom nemačkom jeziku mogu pokazivati veoma heterogene pojavne oblike formalne recesivnosti na svim jezičkim nivoima (fonetskom, morfonološkom, morfološkom, sintaksičkom i komponentskom), od kojih su neki izuzetno retki, dok drugi pokazuju serijski karakter. Ako se navedenoj konstataciji doda i činjenica da refleksi minulih epoha danas mogu da pokazuju visok afinitet za pojedine frazeološke supklase, da budu supklasno aspecifični ili, pak, potpuno isključeni kod pojedinih supklasa, problem sagledavanja i opisa „formalno istorijskog“ u današnjem nemačkom frazeoleksikonu više je nego kompleksan. Ovo se posebno odnosi na veoma retke forme dijahronijske sintaksičke recesivnosti, među koje spada i danas zastarela valentnost glagola kao frazeološke komponente, i to posebno s obzirom na to što je i sintaksa starijih perioda u isotirji nemačkog jezika tradicionalno bila zapostavljena i ostajala u senci proučavanja istorijske fonetike i morfologije.

Ključne reči: valentnost, verbalna komponenta, interna valentnost verbalne komponente, zastarela valentnost verbalne komponente, frazeologizam.

1. Uvodne napomene

Istorijska frazeologija nemačkog jezika ona je oblast germanističke lingvistike, koja se i danas može smatrati prilično zapostavljenom u matičnoj germanistici. Razlozi za ovakvo stanje su veoma brojni, a mogu se svesti na činjenicu da je frazeologija nemačkog jezika mlađa disciplina čiji uspon počinje 60-ih i 70-ih godina 20. veka, a praćen je veoma brzim formiranjem sopstvenog terminološkog i metodološkog aparata, usmerenošću na savremeno jezičko stanje i otvorenost za sinhronijski fundirane koncepte začete u srodnim disciplinama, prevashodno semantici i leksikologiji. Ovome treba dodati i raniju zatvorenost istorije nemačkog jezika za frazeološke fenomene, i to prevashodno usled veoma intenzivnog proučavanja fonetike i morfologije ranonovovisokonemačke epohe.

Iako se u poslednjih nekoliko godina može primetiti povećano interesovanje lingvista za istorijsku frazeologiju (up. Burger, 20012: 2), osnovno obeležje svih dosadašnjih radova

je to da su po pravilu manjeg obima i da nemaju kontinuativni karakter, tj. na osnovu njih se ni iz daleka ne može govoriti o relativnoj zaokruženosti i rasvetljenosti određenog fenomena, na osnovu čega se može zaključiti da je ova oblast germanističke lingvistike i danas veoma daleko od sumiranja, analize i eventualnog revidiranja već urađenog. Dodatno treba istaći i to da u istorijskoj frazeologiji još uvek ne postoji razrađen, ustanovljen i jedinstven metodološko-teorijski aparat, koji bi mogao da predstavlja polazište i čvrst okvir za dalja istraživanja, posebno ona većeg obima, a ne postoje ni jasno definisani univerzalni kriterijumi, zahvaljujući kojima bi se određena frazeološka pojava dijahronijskog karaktera jasno utvrdila, detaljno opisala i dosledno distingvirala u odnosu na druge. Ovo važi za sve oblasti istorijske frazeologije, a posebno za istorijsku frazeosintaksu s obzirom na to da je sintaksička dijahronijska stabilnost praćena veoma heterogenim pojavnim oblicima, od kojih su neki izuzetno retki, a dodatno i njenom izrazitom ograničenošću na manji broj frazeoloških supklasa (up. Ivanović 2012: 194-195), usled čega ostaje marginalizovana, a veoma često i neprepoznata.

2. Specifičnosti koncepta glagolske valentnosti u istorijskoj frazeosintaksi

Koncept valentnosti razrađen je u okviru nemačke dependencijalne morfosintakse i krajem 70-ih godina 20. veka nameće se kao jedan od najdominantnijih u formalnim opisima nemačkog jezika. Pod valentnošću glagola podrazumeva se osobina da on kao sintaksički nukleus oko sebe "otvara" određeni broj praznih mesta koja moraju/mogu biti popunjena određenim brojem sintaksički zavisnih i specifičnih elemenata (dopuna) u određenom obliku u cilju konstituisanja gramatički korektne fraze/rečenice. Ovakvo određenje metodološke premise podrazumeva i prelazak sa tradicionalnog linearnog pristupa u sintaksičkoj analizi na novi vertikalni, zahvaljujući kojem se dosledno mogu uvideti hijerarhijski odnosi u frazama/rečenicama.

Primena dependencijalnog modela u istorijskoj frazeosintaksi povezana je i sa određenim ograničenjima. Neka od njih proističu iz aktuelnog statusa relevantnih lingvističkih disciplina i nedostatka interdisciplinarnog pristupa, a druga iz kompleksnosti frazeologizma kao jezičkog znaka.

Svi nivoi valentnosti (logičko-semantička i morfosintaksička) kod klase reči glagol po pravilu su opisivani i sistematizovani u slobodnoj, dakle nefrazeološkoj upotrebi, dok se valentnosti glagola kao frazeološke komponente tradicionalno poklanjalo veoma malo pažnje i u sintaksi, ali i u frazeologiji. Veoma retki radovi (up. Piitulainen 1996: 157 i dalje; Fleischer 1997: 159 i dalje) skreću pažnju na moguće razlike u valentnosti glagola kao frazeološke komponente (u frazeologiji je uobičajen termin unutrašnja ili interna valentnost,

nem. *die innere/interne Valenz*) i njegove valentnosti u slobodnoj, nefrazeološkoj upotrebi, ali su po pravilu ostali usamljeni do danas. Otežavajuća okolnost bavljenja valentnošću glagola kao komponente frazeologizma motivisana je dodatno i činjenicom da se nemačka frazeologija i danas primarno drži teorijsko-metodološkog okvira tradicionalne sintakse sa najčešće blažim i nedovoljno doslednim iskoracima prema novijim sintaksičkim konceptima, u koje spada i dependencijalni.¹ Ovome treba dodati i to da je istorijska sintaksa, za razliku od istorijske fonetike i morfologije, tradicionalno bila zanemarivana, posebno kada je reč o staro- i srednjevisokonemačkom periodu (up. Srdić 2003: 21; Greule 1982: 1-2; Schütte 1982: 29), kao i to da u istorijskoj sintaksi nemačkog jezika koncept valentnosti nije konsekventno zaživeo. Sigurno je jedno: tek daljom razradom i prilagođavanjem koncepta valentnosti za potrebe istorijske frazeosintakse i njegovom doslednom primenom na dovoljno obimnom frazeološkom korpusu, buduća istraživanja u ovoj oblasti će dobiti temelj za koherentna saznanja iz oblasti dijahronijskih promena koje su mogle zahvatiti valentnost glagola kao komponente frazeologizma.

Navedenim ograničenjima pri utvrđivanju danas zastarele valentnosti verbalne komponente treba dodati i svu specifičnost i kompleksnost frazeologizma kao jezičkog znaka. S obzirom na to da je valentnost glagola motivisana njegovim značenjem, poseban problem u ispitivanju navedenog fenomena proističe iz njegovog semantičkog statusa kao komponente frazeologizma. Usled metaforičnih/metonimijskih prenosa značenja, verbalna komponenta kod određenih frazeoloških supklasa može da izgubi svoju semantičku autonomiju i da se javi u svojoj egzosemamskoj (egzocentričnoj) upotrebi, a kod semantički monolitnih frazeologizama, čije je osnovno obeležje bilateralna semantička determinacija među komponentama, veoma je teško, ako je uopšte i moguće, ustanoviti pojedinačno značenje bilo koje od komponenata, pa time i verbalne.

3. Interna frazeološka valentnost kao imitator zastarele valentnosti

Osnovno polazište za utvrđivanje danas zastarele valentnosti verbalne komponente kod nemačkih frazeologizama moglo bi da se formuliše na sledeći način: kad god se uoči razlika u valentnosti glagola kao komponente frazeologizma u poređenju sa njegovom valentnošću u slobodnim sintagmama i rečenicama, treba posumnjati na reflekse starijeg jezičkog stanja, pri čemu neizostavno treba naglasiti da se svako odstupanje po ovom

---

¹ Jedan od češćih iskoraka u nemačkoj frazeologiji predstavljaju i raniji pokušaji da se određeni fenomeni i ograničenja iz oblasti morfosintakse frazeologizama protumače metodama transformaciono-generativne gramatike. Poseban problem ovde treba videti u činjenici da ovaj sintaksički model nije zaživeo u opisu nemačkog jezika i da je, za razliku od anglosaksonske tradicije, u nemačkoj lingvistici od sekundarnog značaja. U novijim radovima se insistira na otklonu od generativističkog pristupa pri tretiranju određenih morfosintaksičkih pitanja u nemačkoj frazeologiji (up. Dobrovolskij&Pirainen, 2009: 91).

pitanju ne može istovremeno okvalifikovati kao danas zastarela valentnost. Usled aktualizacije neke od specifičnih i u opštem jeziku ređih semema glagola kao komponente frazeologizma može da dođe i do aktualizacije njene interne valentnosti. Tako npr. u savremenom jeziku glagol *leiden* u značenju ‚an einer bestimmten Krankheit erkrankt sein‘ ima valentnost $\langle_{\text{sub prep}}\rangle$. Integralni deo prepozitivne dopune u ovom značenju najčešće je predlog *an*, mada nije isključen ni predlog *unter*: *Sie leidet an einem hartnäckigen Ekzem/unter Kopfschmerzen*. Druga semema navedenog glagola ‚[von, durch etw./jmdn.] körperlich od. seelisch stark beeinträchtigt werden, etw./jmdn. als schwer erträglich empfinden‘ ima istu valentnost, s tim da se kod ovog značenja u okviru prepozitivne dopune favorizuje predlog *unter*: *Er litt unter dem Gefühl der Unsicherheit*. Navedeni glagol se može javiti i kao frazeološka komponenta, npr. u poslovi *Was jedermann leiden muss, das kann einer allein auch leiden*. Iz navedenog primera se uočava da verbalna komponenta *leiden* po pitanju morfosintaksičke valentnosti odstupa od istog glagola u nefrazeološkoj upotrebi. Ako bi se pretpostavila identična valentnost, cela poslovice bi morala da glasi **Woran/Worunter jedermann leiden muss, daran/darunter kann einer allein auch leiden*. Navedena mogućnost bila bi korektna sa sintaksičkog aspekta, ali u tom slučaju značenje poslovice ne bi bilo očuvano. Valentnost verbalne komponente *leiden* $\langle_{\text{sub ak}}\rangle$ u navedenom primeru motivisana je delimično izbledelom i ređom sememom glagola koja je aktualizovana u poslovi: ‚von etw. [Negativem] betroffen sein‘ (up. odrednicu *leiden* u GWDS).

Ovakvi slučajevi ne spadaju u reflekske danas zastarele valentnosti glagola unutar frazeoleksikona jer je kvalitativna razlika u valentnosti $\langle_{\text{sub prep}}\rangle$: $\langle_{\text{sub ak}}\rangle$ motivisana aktualizacijom različitih semema istog glagola, a istovremeno su obe valentnosti registrovane u rečniku savremenog jezika. Navedene razlike veoma često, posebno pri ispitivanju obimnijih korpusa, manje iskusnog istraživača mogu usmeriti na pogrešan zaključak da je u slučaju *leiden* $\langle_{\text{sub ak}}\rangle$ reč o danas zastareloj valentnosti glagola kao komponente frazeologizma.

Još drastičniji primer se može uočiti kod globalnog idioma iz kolokvijalnog registra *sich in die Wolle/in die Haare kriegen* sa značenjem ‚Streit miteinander bekommen, anfangen‘, kod kojeg se verbalna komponenta *kriegen* javlja kao partimrefleksivna u svojoj egzosemanti sa valentnošću $\langle_{\text{sub prep}}\rangle$, dok je valentnost glagola *kriegen* u nefrazeološkoj upotrebi $\langle_{\text{sub ak}}\rangle$. I ovde je reč o aktualizaciji interne frazeološke valentnosti sa uočljivim odstupanjem u obliku jednog od zavisnih elemenata u poređenju sa njegovom vanfrazeološkom valentnošću. Ni ovaj slučaj razlika se ne može tumačiti kao refleks starijeg jezičkog stanja, već kao interna frazeološka valentnost singularnog tipa, koja se može

okvalifikovati kao specifičan pojavni oblik morfosintaksičke idiosinkrazije nastao u procesima primarne frazeologizacije.

Nije poznato da postoje kvantitativna ispitivanja o učestalosti razlika između interne frazeološke valentnosti verbalne komponente i istog glagola u nefrazeološkoj upotrebi, ali se može pretpostaviti da je reč o ređem fenomenu jer bi u suprotnom slučaju za nemački frazeoleksikon važila sasvim posebna pravila morfosintaksičkog ustrojstva, što ne bi bilo tačno. Ako se ima u vidu da su i specifična interna valentnost, ali i zastarelost valentnosti verbalne komponente retki, kao i da prva može da imponuje drugoj, uočavanje razlika među njima i njihovo distingviranje na obimnijem korpusu mogu da rezultuju pogrešnim zaključcima.

4. Kriterijumi za utvrđivanje zastarele valentnosti verbalne komponente

U idealnom slučaju bi utvrđivanje refleksa stare valentnosti glagola kao frazeološke komponente bilo veoma lako utvrditi kada bi za sve minule periode u istoriji nemačkog jezika postojali obimniji rečnici valentnosti u kojima bi se beležile valentnosti za sve sememe jednog glagola, čak i one aktualizovane u nekadašnjim frazeologizmima, ukoliko se u njima može izolovati značenje verbalne komponente. Na taj način bi u svakom slučaju i u svim minulim periodima utvrđivanje dijahronijskih promena na nivou morfosintaksičke valentnosti bilo bitno lakši zadatak. Pošto ovo na današnjem nivou razvoja istorijske sintakse i leksikografije predstavlja samo željeno teorijsko polazište, koje bi nesumnjivo bilo od velike praktične koristi, pri konstatovanju refleksa starije valentnosti glagola kao frazeološke komponente istraživač mora biti veoma obazriv i oslanjati se na saznanja iz dijahronijske frazeologije, sintakse, semantike i istorije jezika. Na osnovu integrativnog i interdisciplinarnog pristupa za utvrđivanje danas zastarele valentnosti verbalne komponente kao izuzetno retkog pojavnog oblika sintaksičke dijahronijske stabilnosti frazeologizama u savremenom nemačkom jeziku mogu se izneti sledeći kriterijumi:

1. Utvrđivanje refleksa starije valentnosti glagola u korelaciji je sa internom semantičkom strukturom frazeologizma. Ovaj fenomen se mnogo lakše može ustanoviti kod onih frazeologizama, kod kojih verbalna komponenta zadržava visok/viši stepen semantičke autonomije, tj. kod onih sa parcijalnom idiomatičnošću, kod kojih se javlja unilateralna semantička determinacija među komponentama, a glagolska komponenta u internoj semantičkoj strukturi fungira kao semantička baza.

2. Kao što pokazuje prethodni primer analize poslovice, refleksi danas zastarele valentnosti glagola kao frazeološke komponente mogu se utvrditi samo ako se jasno razgraniči zastarela od interne valentnosti glagola kao komponente frazeologizma. Za

uspostavljanje distinkcije između navedenih različitih fenomena od nesumnjive pomoći je navođenje sememe aktualizovane u frazeologizmu u rečniku savremenog jezika. Ukoliko ne postoje podaci o valentnosti glagola u minulim periodima u istoriji nemačkog jezika, a u pitanju je semantički monolitan frazeologizam lematizovan pod imeničkom komponentom, kod kojeg se interna valentnost razlikuje od nefrazeološke, kao što je to slučaj kod navedenog globalnog idioma, treba razmišljati u pravcu morfosintaksičke idiosinkrazije.

3. Preduslov za egzaktno utvrđivanje refleksa zastarele valentnosti verbalne komponente jeste i dobro poznavanje sintaksičkih obeležja pojedinačnih frazeoloških supklasa, posebno s obzirom na to da različiti pojavnici oblici dijahronijske sintaksičke stabilnosti pokazuju visok stepen afiniteta samo za neke od njih, dok je isključena kod onih frazeoloških supklasa koje se odlikuju visokim stepenom modeliranosti i nastaju prema invarijantnim ili slabo varijantnim sintaksičkim modelima (geminatni frazeologizmi, funkcionalni glagolski spojevi) (up. Ivanović 2012: 194). Ako se ovome dodaju supklase pragmatičkih i terminoloških frazeologizama i toposa, kod kojih su različiti oblici arhaičnosti u sintaksičkoj strukturi takođe isključeni, pažnja istraživača pri utvrđivanju zastarele valentnosti treba da bude usmerena prvenstveno na poslovice i manji broj kolokacija i komponentnih idioma u formi infinitivske fraze. S obzirom na isključenost većeg broja frazeoloških supklasa, ali i s obzirom na činjenicu da se glagol kao komponenta ne javlja kod svih kookurenci, zastarela valentnost verbalne komponente je izuzetno retko obeležje nemačkih frazeologizama.

4. Reflekse zastarele valentnosti verbalne komponente lakše je utvrditi ukoliko razlike između slobodne i frazeološke upotrebe potpadaju pod opšti trend dijahronijskih promena i prestrukturisanja valentnosti glagola u razvoju nemačkog jezika. Ovde se prevashodno misli na konstantno potiskivanje dopune u genitivu i njenu supstituciju prepozitivnom ili dopunom u akuzativu (up. Srdić 2003: 24-25). Navedene promene morfosintaksičkog prestrukturisanja glagolske valentnosti mogu se registrovati od starovisokonemačkog perioda. Kvantitativna dijahronijska istraživanja iznose podatak da je broj glagola koji zahtevaju dopunu u genitivu u starovisokonemačkom jeziku ograničen na 290-300, dok njihov broj u srednjevisokonemačkom periodu iznosi 260 (Fleischer&Schallert, 2011: 88-89). Prestrukturisanje glagolske valentnosti i potiskivanje dopune u genitivu najintenzivnije je bilo u 15. veku, a istraživanja pokazuju da je od 260 srednjevisokonemačkih glagola koji su regirali dopunu u genitivu u današnjem jeziku ostalo samo 56, od kojih većina i danas pripada uzvišenom stilskom sloju, što se ujedno može smatrati faktorom za nastavak eliminacije dopune u genitivu i dalje smanjenje broja glagola

koji je regiraju² (Nübling, Dammel, Duke, & Szczepaniak, 2006: 102; Fleischer&Schallert 2011: 89). I podatak o broju glagola koji regiraju dopunu u genitivu u današnjem nemačkom jeziku više je nego ilustrativan koliko je zastarela valentnost verbalne komponente retko obeležje.

5. Reflekse zastarele valentnosti glagolske komponente lakše je utvrditi ukoliko je valentnost, koja se danas smatra zastarelom, u rečnicima savremenog jezika obeležena stilskim markerom zastarelo/uzvišeno (nem. *veraltet/gehoben*). Ovaj, ali i prethodni momenat, uočavaju se kod poslovice *Achte du mein, so acht' ich dein*. Osim recesivnih pronominalnih oblika (*mein, dein*) i apokope gramatičke morfeme *-e* kod glagolske komponente u glavnoj klauzi, uočava se i refleks nekadašnje valentnosti glagola *achten* _{gen}. Verbalna komponenta *achten* pokazuje očuvanu semantičku autonomiju ‚jmdm./einer Sache Beachtung, Aufmerksamkeit schenken, jmdn./eine Sache beachten‘. GWDS kod navedene valentnosti navodi stilske markere *geh./veraltend* uz dodatnu napomenu da je navedena stara valentnost u nefrazeološkoj upotrebi uglavnom vezana za negirane rečenice: *Er achtete nicht des Schmerzes*. Prema GWDS današnja valentnost ovog glagola u navedenom značenju je _{prep}, što se uočava iz primera navedenog u rečniku: *Er achtete nicht auf die Passanten*. Supstitucija dopune u genitivu (refleks starijeg jezičkog stanja) prepozitivnom dopunom (današnje jezičko stanje) potpuno se uklapa u opšti trend dijahronijskih promena koje su zahvatile valentnost glagola.³

6. Ukoliko glagol kao frazeološka komponenta ima obeležje stilske markiranosti i pripada uzvišenom stilskom sloju, a pored navedenog u savremenom jeziku pokazuje fluktuaciju valentnosti, gotovo se sa sigurnošću može konstatovati refleks danas zastarele valentnosti verbalne komponente kod frazeologizma. Ovo je slučaj sa kolokacijom *der Dinge harren, die da kommen sollen* (*geh. ,abwarten, was geschehen wird‘*). Navedena okurencija primer je kako glagol, koji prema rečnicima savremenog nemačkog jezika spada u uzvišeni stilski registar, u današnjem jeziku zadržava stariju valentnost _{gen}, a istovremeno pripada i rečeničnom obrascu _{prep}: *Man harrete auf Nachzügler*. Fluktuirajuća valentnost

² Istraživanja pokazuju da je do eliminacije dopune u genitivu i njene supstitucije dopunom u akuzativu ili prepozitivnom dopunom najpre dolazilo u popularnijim tekstovima sa više dijalekatskih obeležja, a da su promene valentnosti glagola bile bitno ređe u naučnim i pravnim tekstovima. Refleks toga uočava se i u savremenom nemačkom jeziku kod supklase *verba iudicialia* (*anklagen, beschuldigen, bezichtigen*). Istraživanja takođe pokazuju da se dopuna u genitivu duže očuvala kod glagola nastalih prefiksacijom (up. Nübling et al., 2006: 102).

³ Dijahronijske promene valentnosti glagola ne bi se uvek mogle svesti na šemu da se dopuna u genitivu supstituiše dopunom u akuzativu ili prepozitivnom dopunom. GWDS kod odrednice *achten*, koji se javlja i kao komponenta navedene poslovice, beleži danas takođe zastarelu valentnost _{ak} i navodi primer *Er achtete nicht die Gefahr*. Moguće je da je u kontekstu dijahronijskih prestrukturisanja valentnosti glagola dopuna u akuzativu bila neka vrsta prelaznog pojavnog oblika između nekadašnje dopune u genitivu i današnje prepozitivne dopune. Istovremeno treba napomenuti i to da se svi podaci vezani za dijahronijske promene valentnosti glagola moraju prihvatati veoma selektivno s obzirom na sve specifičnosti korpusa koje se posebno odnose na starije jezičke periode u istoriji nemačkog jezika (nepostojanje raznovrsnih tekstova, njihov relativno ograničen broj, njihove dijalekatske osobenosti, reč je veoma često o prevodnim tekstovima, uticaj strukturisanja stiha na sintaksu i sl.).

kod navedenog glagola dokaz je postojanja sintaksičkog dinamizma u savremenom jeziku i nastavak trenda supstitucije dopune u genitivu prevashodno prepozitivnom.

7. Na kraju treba istaći i to da zastarela valentnost verbalne komponente u savremenom jeziku pokazuje dijahronijsku rezistentnost, tj. kod ovog fenomena ne postoje dubletni oblici frazeologizama jer zastarela valentnost verbalne komponente po pravilu nije zahvaćena sinhronijskim dinamizmom unutar frazeoleksikona i ne podleže tendencijama nivelacije prema savremenom jezičkom stanju.

5. Zaključak

Danas arhaični elementi u strukturi frazeološkog formativa retko su bili predmet detaljnih ispitivanja u nemačkoj frazeologiji i bez dovoljne integrisanosti saznanja iz istorije jezika po pravilu su ostajali neprepoznati ili neopravdano identifikovani sa frazeološkom idiosinkrazijom. Od svih jezičkih nivoa, koji mogu biti zahvaćeni formalnom recesivnošću (fonetski, morfonološki, morfološki, sintaksički, komponentski), najduže je u senci ostala dijahronijska sintaksička stabilnost. Njena opšta obeležja su veoma veliki broj različitih pojavnih oblika, istovremeno moguć singularni/serijski karakter pojedinih od njih, kao i visok stepen afiniteta da se jave kod pojedinih frazeoloških supklasa, odnosno apsolutna isključenost kod drugih. U radu se opisuje jedan od izuzetno retkih pojavnih oblika dijahronijske sintaksičke stabilnosti, zastarela valentnost verbalne komponente, i iznose se kriterijumi za identifikaciju i utvrđivanje ovog retkog recesivnog frazeološkog obeležja u savremenom nemačkom jeziku.

Literatura

- Burger, H. (2012). Alte und neue Fragen, alte und neue Methoden der historischen Phraseologie. U N. Filatkina, A. Kleine-Engel, M. Dräger, & H. Burger (ur.), *Aspekte der historischen Phraseologie und phraseographie*. (str. 1-20). Heidelberg: Universitätsverlag WINTER.
- Dobrovol'skij, D., & Piirainen, E. (2009). *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- GWDS: Duden. (2005). *Das große Wörterbuch der deutschen Sprache*. 10 Bände auf CD-ROM.
- Fleischer, W. (1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Fleischer, J., & Schallert, O. (2011). *Historische Syntax des Deutschen. Eine Einführung*. Tübingen: Narr Verlag.

- Greule, A. (1982). Valenz und althochdeutsche Syntax. U A. Greule (ur.), *Valenztheorie und historische Sprachwissenschaft*. (str. 1-17). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Ivanović, B. (2012). *Recesivna obeležja nemačkih frazeologizama i tendencije nivelacije prema savremenom jezičkom stanju* (neobjavljena doktorska disertacija). Beograd: Filološki fakultet.
- Nübling, D., Dammel, A., Duke, J, & Szczepaniak, R. (2006). *Historische Sprachwissenschaft des Deutschen. Eine Einführung in die Prinzipien des Sprachwandels*. Tübingen: Narr Verlag.
- Piitulainen, M-L. (1996). Zur (äußeren) Valenz der deutschen und finnischen Verbidiome. U J. Korhonen (ur.), *Studien zur Phraseologie des Deutschen und des Finnischen II*. (str. 157-244). Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer.
- Schütte, W. (1982). Historische Valenzsyntax am Beispiel der Lieder Heinrichs von Morungen. U A. Greule (ur.), *Valenztheorie und historische Sprachwissenschaft*. (str. 29-68). Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Srdić, S. (2003). Verbvalenz aus diachroner Sicht. U V. Karabalić (ur.), *Satzglieder und Wörter*. (str. 20-28). Osijek: J. J. Strossmayer-Universität – Pädagogische Fakultät.

Zusammenfassung

Kriterien zur Ermittlung der veralteten Verbvalenz in der deutschen Phraseologie

Heute veraltete sprachliche Elemente in der Formativstruktur deutscher Phraseologismen waren früher und sind heute immer noch sehr selten Gegenstand der umfangreichen Untersuchungen. Da die deutsche Phraseologie traditionell den Hauptströmungen sprachgeschichtlicher Forschung nicht angehörte, blieben sie völlig unerkant oder wurden fälschlicherweise mit der phraseologischen Idiosynkrasie identifiziert. Von allen sprachlichen Ebenen des phraseologischen Formativs, die durch die Rezessivität betroffen werden können (Phonetik, Morphonologie, Morphologie, Syntax, Komponentenstruktur), bedarf die diachrone syntaktische Stabilität einer ausführlichen Untersuchung. Die Haupteigenschaften der diachronen syntaktischen Stabilität sind sehr große Anzahl verschiedener Erscheinungsformen und mögliches singuläres/serielles Vorkommen im Phraseolexikon. Daneben zeigen einige der phraseologischen Subklassen sehr hohe Präferenzen für die diachrone syntaktische Stabilität, während sie bei den anderen völlig ausgeschlossen zu sein scheint.

In der vorliegenden Arbeit wird eine der heute äußerst selten vorkommenden Erscheinungsformen der diachronen syntaktischen Stabilität beschrieben, veraltete Valenz des Verbs als phraseologische Komponente. Zugleich werden auch verschiedene Kriterien erarbeitet und dargestellt, die bei der Ermittlung der veralteten Verbvalenz in der deutschen Phraseologie als ausschlaggebend zu gelten haben.

Schlüsselwörter: Valenz, verbale Komponente, innere Valenz der verbalen Komponente, veraltete Valenz der verbalen Komponente, Phraseologismus.